

Yohánán Evangéliuma

1. fejezet

Héber Evangéliumok

a Szeárdoktól

Verzió 1.1 © 2022 június

A magyar fordítás a Vatikáni Könyvtár Vat.ebr.100 számú héber kézirat angol nyelvű fordításából készült.

www.HebrewGospels.com

Ez a mű a Creative Commons Nemzetközi licenc alatt áll (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0). Ez a licenc lehetővé teszi a mű megosztását, másolását, terjesztését és továbbítását nem kereskedelmi célokra, feltéve, hogy a szerzőre való hivatkozás megtörténik (de nem olyan módon, amely azt sugallja, hogy a fordítók támogatják Önt vagy a mű felhasználását).

ELŐSZÓ

Örömmel osztjuk meg Önökkel János, azaz Yohánán Evangéliuma hiteles héber kéziratának első magyar nyelvű fordítását. A szefarádi héber evangéliumokat a Vatikáni Könyvtár Ebr. 100-as kéziratában találhatóak. Ezek segítenek megérteni, hogy az evangéliumokat először héber nyelven írták a zsidók számára, majd később görögre fordították a nem zsidók számára. A <https://www.hebrewgospels.com/> honlapon angol nyelven további magyarázatok és bizonyítékok olvashatóak a héber nyelvű változat hitelességére. A digitális Vatikáni Könyvtár <https://digi.vatlib.it/> honlapján az eredeti kézirat is olvasható.

A hiteles héber kéziratok betekintést engednek az Újszövetség korhű világába és hangzásába, megőrizve ezzel a szavak és a nevek szép és üzenettel teljes eredeti jelentéseit. Ezen fordításokon keresztül visszamehetünk a bibliai gyökerekhez és lehetőségünk nyílik Isten eredeti üzenetét olvasni, így hitünket és életünket Istennek tetsző módon alakítani.

Kérdéseiket és észrevételeiket megküldhetik az alábbi email címre heber.evangeliumok.magyarorszag@gmail.com.

A versszámok az ismert fordítások számozásával azonosan lettek hozzáadva. A héber/arámi nevek írását a héber kiejtésükhöz igazítottuk. A lábjegyzetben lévő eredeti héber nevek angol nyelven képzettek. Dupla idézőjeleket használunk a közvetlen idézetek, szó szerinti jelentés, alternatív fordítások esetén. Egyszerű idézőjeleket használunk az átfogalmazásoknál és átírt szavaknál. A dőlt betűs szavak a nyelvi különbségek miatt szükséges hozzáadások. A kéziratban kihangsúlyozott szavak félkövérrel jelöltek. A kérdéses szavakat és kifejezéseket zárójelbe tettük. Az eredeti kéziratok oldalszámai alsó index zárójelben találhatóak, az angol fordításban ezek linkek. *A kiegészítő lábjegyzetek dőlt betűvel a magyar fordításhoz a megértést segítő további háttérmagyarázatul szolgálnak.*

Yohánán

1: ¹ ^(117v) Kezdetben a Fiú Isten¹ volt. Az Isten² Fia egyszerre Istennel volt és Isten Fia Isten volt. ² Ő kezdetben Istennel együtt volt. ³ Minden teremtmény általa lett, és nélküle semmi sem teremtett abból, ami teremtve lett. ⁴ Mert Ő az élet - ez az élet az emberek lámpása³. ⁵ És a lámpás világít a sötétségben, de a sötétségnek és a homálynak nincs hatalma fölötte.

⁶ Isten elküldött egy bizonyos embert – az ő neve Yohánán⁴ volt. ⁷ Ő tanúnak jött, annak érdekében, hogy tanúságot tegyen a távolból.

⁹ Ő valóban a lámpás, és Ő megvilágít⁶ minden embert ezen a világon. ¹⁰ Ő örökkévaló, és a világ általa lett teremtve, de a világ nem ismeri fel őt, ¹¹ sem szavainak erejét⁷ - még azok sem, akik nem fogadják be őt. ¹² Azonban⁸ mindazoknak, akik befogadják őt, Ő ad alkalmasságot, hogy Isten gyermekeivé legyenek ^(118r) - azok, akik hisznek az Ő nevében.

---

¹ A héber 'Eloah', ami az 'Elohim' egyes száma.

² A héber 'El' még rövidebb forma, mint az 'Eloah'.

³ Vagy "világossága".

⁴ A héber 'Yochanan' név közismerten 'János'.

⁵ A 8. vers nem létezik héber kéziratban.

⁶ Vagy "ragyog".

⁷ Vagy esetleg "lényegét".

⁸ Vagy "de".

¹³ Akik nem vérből születtek, azaz a bűnök ismerete által, sem a test akaratából, sem az ember akaratából, hanem az Isten akaratából születtek.

¹⁴ És így Isten testté lett, és közöttetek lakott. És mi láttuk az Ő világosságát⁹ - hogy Ő az egyetlen egy¹⁰, és az Atyától jött¹¹, aki¹² telve van kegyelemmel és igazsággal. ¹⁵ Yohánán tanúságot tett róla, és felkiáltott, mondván: "Ő az, akiről azt mondtam, hogy: "Ő, aki készen¹³ áll eljönni utánam, régen¹⁴ létezett, már a napok előtt létezett". ¹⁶ És az ő teljessége¹⁵ által mindannyian kegyelmet kaptunk; és általa van a kegyelem -

---

⁹ Vagy "dicsőségét".

¹⁰ Héberül "echad", kiejtve "ekhád" azt jelenti "egy". 5Mózes 6:4: "Halld meg, ó Yizráél, YHWH a mi Istenünk, YHWH egy!" A héber "echad" szó azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy csak egy személy, vagy csak egy darab tárgy. Gyakran inkább azt jelenti, hogy egyesül - a megosztottság ellentéte. Az 1Móz 2:24-ben is az 'echad' szó két ember egy testté válására utal: "Ezért elhagyja a férfi az ő atyját és anyját, és ragaszkodik feleségéhez, és egy testté lesznek". Lásd még Mt. 19: 4-6.

"YHWH" az Isten igazi neve. Ami a kiejtést illeti, az egyetlen nyelvtanilag lehetséges kiejtés, amelyből az összes többi rövidítés képezhető: "Yahweh", kiejtve Jáhve. További információkért lásd: www.HebrewGospels.com/yhwh.

A korábbi kiadású magyar Biblia fordítások is megőrizték az első szótag helyes kiejtését, mely az Isten nevének rövid változata a Zsolt 68:5 versben: "akinek Jah a neve", pl. Az 1908-as revidált Károli Biblia még ezt az eredeti rövid nevet tartalmazta.

A különböző magyar fordítások a Zsolt 104:35-ben és az ezt követő Zsoltárookban, illetve a Jel 19-ben az "Aleluja" vagy "Halleluja" vagy "Hallelújah" szavakat használják, melyek magyarra fordított jelentését is megtalálhatjuk más fordításokban így: "Dicsérjétek az Urat". Ez megfelel az eredeti "Hallelú-Jah" héber szavak szó szerinti fordításának, ahol a "ja" vagy "jah" végződés az 1908-as Bibliában a Zsolt 68:5-ben is látható Isten rövid neve.

¹¹ Vagy "született".

¹² Vagy esetleg "és hogy ő".

¹³ Vagy "hamarosan" eljön.

¹⁴ Szó szerint "ős" idők óta létezett.

¹⁵ Vagy "és az ő tökéletessége".

¹⁷ mert a törvény Móse¹⁶ által adatott, bizony¹⁷, a kegyelem és az igazság Yesuá¹⁸ Mássiákh¹⁹ által jött.¹⁸ Senki sem látta Istent az örökkévalóságban; a Fiú - egy és egyszülött, aki az Atya Fia – az egy Isten - jelentette ki őt.

¹⁹ Ez pedig Yohánán tanúsága: Amikor a zsidók²⁰ papokat és [levitákat]²¹ küldtek Yeruselájimből²², hogy megkérdezzék tőle, ki ő ²⁰ - ő elismerte, és nem tagadta, hanem megvallotta, hogy ő nem a Mássiákh.

---

¹⁶ Héber 'Mosheh', közismerten 'Mózes'.

¹⁷ A héber szó jelentése 'de', gyakori jelentése még a "valóban", anélkül, hogy ellentétet jelezne. Itt analógiáról van szó: Ahogy Mózes adta a törvényt Izraelnek, úgy adta Yeshua a kegyelmet és az igazságot.

¹⁸ A 'Yeshua' héber név átírata, kiejtve Jesuá, közismerten 'Jézus'. A héber név, jelentése "YHWH az Üdvözítő" vagy "YHWH a Szabadító". Névválasztás indoklása: Mt 1,21-ben: „És fiút fog szülni, akinek a nevét Yesuának kell hívni, mert Ő szabadítja meg népét a bűneiktől”.

A név jelentése miatt főnévként is használatos a Bibliában. Pl. Ézsaiás 49,6: „Így szól: Kevés az, hogy nekem szolgálj légy, a Jákób nemzetségének megépítésére és Izrael megszabadultjainak visszahozására: sőt a népeknek is világosságul adtalak, hogy üdvöm^(*) a föld végéig terjedjen!”^(*) más magyar fordítások szerint „szabadításom”. Az üdvöm vagy szabadításom szó a H3444-es Strong számú יהושׁוּעַ héber szó, ejtsd jesuá.

¹⁹ Jelentése "A Messiás", szó szerinti fordításban "Felkent", héberül 'Mashiach', fordítása görögre 'Kristos', ami 'Krisztus'-ként került magyarra átírásra. A 'Mashiach' jelentése olyan személyre utal, akit Izrael királyának, papnak vagy prófétának kentek fel. Azonban, ha névként használjuk, YHWH Fiára utal, akit felkent Izrael végső Királyává, az Örökkévaló Főpapként és a Prófétaként, aki YHWH szavait mondta népének és ha valaki nem engedelmeskedik neki, YHWH maga fogja kivágni azt az embert népe közül. Lásd 5Móz 18: 18-19, ApCsel 3,22-23. Ezért nem lefordítva "Felkentnek", hanem mint név szerepel.

²⁰ Héberül 'Yehudim', kiejtve 'jehudím'.

²¹ Héberül 'Lewijim', kiejtve 'levijím'.

²² Héberül 'Yerushalayim', közismerten 'Jeruzsálem', jelentése: "A teljesség öröksége" vagy "A teljesség birtoklása" vagy "A béke birtoklása".

²¹ Megkérdezték tehát tőle: "Ha így van, ki vagy te? Te vagy Elijáhu²³? Nem te vagy a Próféta²⁴?" De ő azt mondta: "Nem". ²² Erre azt mondták neki: "Mondd meg nekünk, ki vagy, hogy választ adhassunk azoknak, akik elküldtek minket; mit mondasz magadról?". ²³ Ő így válaszolt: "Én vagyok a hang, amely azt kiáltja: "A pusztában egyenesítsétek ki YHWH²⁵ útját", ahogyan Yesájá²⁶ a próféta mondta."

²⁴ Azok pedig, akiket hozzá küldtek, a farizeusok²⁷ közül valók voltak. ²⁵ Ezért megkérdezték őt, és azt mondták neki: "Miért merítesz be, ha nem te vagy a Mássiákh, sem Elijáhu, sem a Próféta?". ²⁶ Yohánán válaszolt nekik, és azt mondta: "Én bemerítelek ^(118v) benneteket a vízben, azonban az, akit nem ismertek fel, **köztetek** marad²⁸. ²⁷ Ő készen áll arra, hogy utánam jöjjön - de Ő előttem volt -, akinek a cipőfűzőjét sem vagyok méltó kioldani".

²⁸ Ezek a dolgok Bét-Ányjában²⁹ történtek a Yárdénen³⁰ túl, ahol Yohánán bemerített.

---

²³ Héber 'Eliyahu', közismerten 'Illés', a név jelentése: Yahweh az én Istenem.

²⁴ Lásd 5Móz 18:15-22. Amikor a 'Próféta' névként szerepel, mint ebben az esetben, akkor a 'Mássiákh' szinonimájaként használják. A 'Próféta' használatát, mint a 'Mássiákh' nevet, meg kell különböztetni a 'próféta' általános használatától az emberekre. Yohánán, a bemerítő próféta volt (Máté 11:9); azonban csak azért küldték, hogy előkészítse az utat a 'Mássiákh' számára.

²⁵ A kézirat a "Ha-Shem" héber "ה" rövidítését használja, ami szó szerint azt jelenti, hogy "A Név". Ma is sok héber olvassa a "Ha-Shem"-et, amikor meglátja a héber יהוה-t. A "Ha-Shem" kifejezést "A Név" átírt mássalhangzóira cserélve: "YHWH". Ami a kiejtést illeti, az egyetlen nyelvtanilag lehetséges kiejtés, amelyből az összes többi rövidítés képezhető: "Yahweh", kiejtve Jáhveh. További információkért lásd: www.HebrewGospels.com/yhwh.

²⁶ Héber 'Yeshayah', közismerten Ézsaiás, a név jelentése: Yahweh szabadulás.

²⁷ Héber 'Perushim', ejtsd 'Perusím'.

²⁸ Vagy "áll".

²⁹ Héber 'Beit-Anyah', közismerten 'Betánia', jelentése szegények háza. János evangéliuma egyértelműen két különböző Beit-Anyah nevű helyről beszél, az egyik a Jordán folyó túloldalán (azaz keletre), a másik pedig az olajfák hegye mellett, Jeruzsálemhez közel.

³⁰ Héber 'Yardein', közismerten 'Jordán'.

²⁹ És másnap Yohánán meglátta Yeshuát, aki odament hozzá, és azt mondta: "Íme, ez az Isten, aki elveszi a világ bűneit. ³⁰ Ő az, akiről azt mondtam: 'Utánam jön a Hatalmas³¹, aki előttem létezett, mert ő felettem³² van.' ³¹ És én nem ismertem fel Őt, hanem azért, hogy nyilvánosságra³³ kerüljön Yisráélben³⁴ - emiatt jöttem el, és én bemerítem vízbe." ³² És Yohánán tanúságot tett róla, mondván: "Én, én láttam, hogy a Szellem szinte úgy mint, egy galamb leszállt az égből, és rajta maradt.

³³ Igazán, aki elküldött engem, hogy vízbe merítsek be - azt mondta nekem: "Akire látni fogod a Szellemet leszállni, és rajta maradni, az az, aki a Megkülönböztetett Szellemben³⁵ merít be.

³⁴ És én, én láttam, és tanúságot teszek, hogy ez az Isten Fia".

---

³¹ Héberül "גבר" (gever) azt jelenti, hogy erős vagy hatalmas, de a "férfiakra" is utal, mint a "nőktől" megkülönböztetve. Így 'férfi'-nak is fordítható. De azt is meg kell jegyezni, hogy a héber 'gever' szó egyetlen másik előfordulása a héber evangéliumok e kézírataiban a hírnökökre ('angyalokra') használatos, akiket az Ószövetség "erős harcosokként" ír le, akik elmennek és megteszik azt, amiért YHWH elküldi őket (Zsoltárok 103:20, 21).

³² A szó szerinti héber kifejezés jelentése 'első', ami egyaránt jelentheti azt, hogy időben első (előttem van) vagy pozícióban első (legfőbb, fő vezető).

³³ Vagy "kihirdetésre".

³⁴ Héberül 'Yisrael', közismerten 'Izráél'.

³⁵ Héberül 'Ruach Ha-Qodesh', kiejtve Rúákh Há-Kódes, "A Megkülönböztetett Szellem"-e Istennek, *értelmezve elkülönítettségében tiszta Szellem, elválasztottságában tiszta Szellem, közismerten Szent Szellem vagy nem szó szerinti fordításban Szent Lélek.*

Itt nem a latin 'sanct.' és 'sanctus' szavakból származó magyarra nem lefordított, hanem a latinból magyarra átírt "szent" értelemben. A 'sanctus' latin szó nem adja vissza az eredeti szó jelentését. A 'sanctus' latin szó szerinti jelentése "fedhetetlen", "elrendelt" és "megállapított", továbbá a szó közismerten "ártatlan", "jámbor" és "erkölcsös" jelentéssel bír.

A Rúákh Há-Kódes jelentésének visszaadásának érdekében nem átírással fordítva. Ezzel hangsúlyozva "A Megkülönböztetett Szellem" lényegi azonosságát a máshol használt Isten Szelleme, az Úr Szelleme, YHWH Szelleme vagy az Istenre utaló, de önállóan használt Szellem kifejezésekkel, közismerten az Isten Lelke, az Úr Lelke és a Lélek.

³⁵ Egy másik napon Yohánán és két tanítványa³⁶ ismét ott álltak, ³⁶ és nézték Yesuát, amint sétált. És azt mondta: "Nézzétek, YHWH Küldötte³⁷". ³⁷ És a két tanítvány hallotta őt beszélni, és Yesuá után mentek.

³⁸ Ekkor Yesuá megfordult, és látta, hogy követik őt, ³⁹ és így szólt hozzájuk: "Gyertek, és nézzétek meg!". Eljöttek tehát, és látták, hogy hol szállt meg; és ott maradtak azon a napon. És körülbelül a tizedik³⁸ óra volt.

⁴⁰ Ándráj³⁹ pedig Simonnak a testvére volt, és Simon Kéfá⁴⁰ egyike volt annak a tizenkettőnek, akik hallottak róla ^(119r) Yohánántól és követték Őt.

---

³⁶ Héber "Talmidim", ejtsd "talmidím" szót általában "tanítványoknak" fordítják. A "Talmid" olyan tanítványt jelent, aki a tanítójától tanul és követi annak példáját. Fontos hangsúlyozni a személyes példa követését. A "Talmidim" szó hímnemű és többesszámú.

³⁷ Héberül: 'mal'achim', a 'mal'ach' többes száma, ejtsd 'máláh'. Emberi és mennyei hírvivőkre egyaránt használatos. Az 'angyal' szó nem fordítás - csak a görög 'aggelos' szó hangzását megőrző átírás magyarra. A mennyei 'mal'achim' vagy hírnökök különböznek a keruboktól; nekik nincsenek szárnyaik, és férfiként jelennek meg. ('Angyalok' és 'emberek' szavak felcserélhetők - lásd pl. 1Móz 18. Hasonlítsd össze a Máté 28:2-5 és János 20:12 vs. Márk 16:5 és Lukács 24:4, lásd még Zsid 13:2).

Valójában YHWH "hatalmas harcosokból" álló "seregei", akik elmennek és megteszik azt, amiért küldi őket. Zsolt 103: 20,21 "Áldjátok YHWH-t, Ő hírnökei, erős harcosai, akik teljesítitek az ő szavát, hallgatva az Ő hangjára. Áldjátok YHWH-t, minden seregei, szolgálói, akik jóakarátát teljesítitek."

A 'Mal'ach YHWH' (YHWH Küldötte) kifejezést gyakran használják az Ószövetségben a Mássiákhra (YHWH Fiára) is.

³⁸ A nappal tizedik órája, ami délután 16 órát jelent.

³⁹ Héber 'Andrai' közismerten 'András'.

⁴⁰ 'Péter' eredeti arámi neve 'Keipha', görög átírással: 'Kéfás'. Számos arámi főnevet használtak a száműzetés utáni héberben.

⁴¹ És először megtalálta a testvérét Simont, és azt mondta neki: "Mi, mi megtaláltuk a Mássiákhót" ( )⁴¹ ⁴² És elvitte őt Yeshuához. És Yeshuá ránézett, és azt mondta: "Te Simon vagy, [Yóna⁴²] fia, téged Kéfának [fognak] hívni" Kéfá jelentése szikla.

⁴³ Másnap tehát el akart indulni Gelilába⁴³. És megtalálta Filipet⁴⁴, és így szólt hozzá: "Gyere utánam!". ⁴⁴ Filip pedig a Bét-Cájdá⁴⁵ városból származott, ahonnan Ándráj, Kéfá és Filip. ⁴⁵ Aztán megtalálta Netánélt⁴⁶, és így szólt hozzá: "Mi, mi megtaláltuk Yesuát, Yószéf⁴⁷ Nócri⁴⁸ fiát - ő az, akiről Mósé írt a törvényben és a próféták [írtak]!". ⁴⁶ De Netánél így szólt hozzá: "Lehet-e bármi jó dolog **Neceretben**⁴⁹?". Filip ezt mondta neki: "Gyere és nézd meg őt!"

⁴⁷ Yesuá Mássiák meglátta az odaérkező Netánélt, és azt mondta: "Mit gondolsz, kitől származik az igazság - Yisráél embere, aki minden csalás nélkül való [vagy]?". ⁴⁸ Netánél azt mondta neki: "Honnan ismeresz engem?". Yesuá válaszolt, és ezt mondta neki: "Mielőtt [Filip] hívott téged, **láttalak a fügefafa alatt!**".

---

⁴¹ A kézirat egy megjegyzést illeszt be: "akit Krisztosznak hívnak".

⁴² Kiejtve és közismerten Jóna.

⁴³ Közismerten Galileába.

⁴⁴ Közismerten Fülöp.

⁴⁵ Héberül Beit-Tsaidah, közismerten Bethsaida, jelentése: halászás háza.

⁴⁶ Héberül 'Nathanael', közismerten Nátánael, a név jelentése: Isten megadja.

⁴⁷ Héberül Yoseph, közismerten József.

⁴⁸ Héber név 'Nazarene', közismerten "Názáreti".

⁴⁹ Héber 'Netseret', közismerten "Názáret".

⁴⁹ Netánél válaszolt neki, és ezt mondta: "Rabbi⁵⁰, te vagy az Isten fia, te vagy Izráel Királya!"

⁵⁰ Yesuá⁵¹ válaszolt és így szólt hozzá: "Hiszel, mert azt mondtam neked, hogy láttalak a fügefa alatt? Még ennél is nagyobb dolgokat fogsz látni". ⁵¹ És azt mondta neki: "Igazán mondom neked, hogy látni fogod az eget megnyílni, és Isten küldötteit felszállni és leszállni az Emberfia miatt⁵²".

---

⁵⁰ Héberül 'Rav' ejtsd 'Ráv'.

⁵¹ Az "üdvösség" szó és a 'Yesuá' név (ejtsd Jesuá), közismerten Jézus, azonos héber gyökszóból, a 'שע' (Strong's 3467) szóból származnak, ami azt jelenti, hogy "megszabadít", "megment", "megőriz", "megtart" és "megsegít".

A rövidebb bibliai "ישוע" írásmódot Ezsdrás óta használják - jóval Yesuá Há-Mássiákh születése előtt. Lásd pl. Ezsdrás 2:2, 2:6 és 2:36 versekben, ahol a magyar fordítások Jésua vagy ragozottan pl. Jésuá-ra és Jésuá-val az eredeti kiejtést visszaadó formában fordították, mert az ószövetségi részek nem mentek át a görög és a latin fordítások és átírások során bekövetkező módosulásokon, melyekből kialakult a ma közismert Jézus név, pl. a görög férfinévvé való átalakításhoz szükséges volt a szó végének kiegészítése az -s végződéssel, így vált görögül férfinévvé, továbbá a hébertől eltérő betűkészletek miatt történtek a további írás és kiejtésbeli betűmódosítások, amíg Yesuá-ból Jézus lett.

⁵² Vagy az Emberfiára.